

Ammattikorkeakoulun kielenopettaja – monipuolinen osaaja, verkostoitunut asiantuntija ja innostava valmentaja

Taina Juurakko-Paavola

Ammattikorkeakoulujen kielenopettajat työskentelevät tällä hetkellä isojen muutosten keskellä olevissa organisaatioissa. Millaista osaamista heillä tulisi olla nyt ja etenkin tulevaisuudessa, jotta he selviävät niin päivittäisestä työstään opiskelijoiden kanssa kuin isoista muutostilanteista? Tähän kysymykseen etsin vastausta tässä artikkelissa.

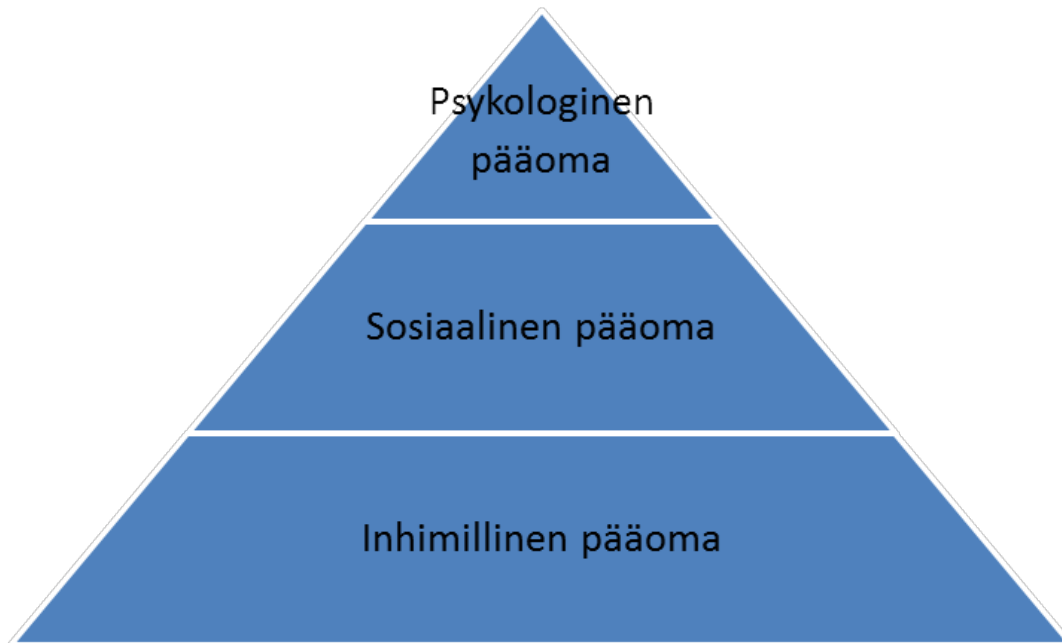
Ammattikorkeakoulun kielenopettajan työn haasteita

Ammattikorkeakoulut ovat parhaillaan isojen muutosten edessä: rahoitusmalli ja -perusteet tulevat muuttumaan, siirrytään koulutusvastuisiin koulutusohjelmaperustaisuuden sijaan jne. Nämä muutokset haastavat myös jokaisen opettajan pohtimaan omaa rooliaan: mitä ovat ne tiedot ja taidot, joita jokainen opettaja tarvitsee selviytyäkseen muuttuvissa olosuhteissa.

Ammattikorkeakoulu valmentaa opiskelijoita työelämään. Elinkeinoelämän keskusliiton Oivallushankkeessa (EK 2011) on määritelty 2020-luvun elinkeinoelämän tärkeät osaamistarpeet. Pohjana kaikelle osaamisen kehittämislle raportissa nähdään halu ja kyky tehdä töitä uudella tavalla. Muut tulevaisuuden työelämässä korostuvat osaamisalueet ovat verkosto-osaaminen, kansainvälisyys, liiketoimintaosaaminen, teknologiaosaaminen, ympäristöosaaminen, palveluosaaminen ja design-ajattelu. Mitä erityisesti amk-kielenopettajilta vaaditaan, jotta he pystyvät auttamaan opiskelijoita kehittämään tällaisia taitoja?

Amk-kielenopettajan haasteena ovat Y- ja Z-sukupolvien nuoret, joille tyypillistä ovat esim. vapaudenhalu, kyseenalaistaminen, yksilölliset ratkaisut, yhteispeli ja innovointi (Tapscott 2010). Åhman (2012) puolestaan käyttää nimitystä MENU-maailma näiden sukupolvien käsityksistä: MENU-maailma tarkoittaa monimutkaista, epävarmaa, näkökulmanvaihteluja sisältävää monimerkityksistä maailmaa, jossa nuoret elävät. Opiskelijat odottavat opettajilta räätälöityä 24/7-palvelua, ja opettajien pitäisi pystyä huomioimaan opiskelijoiden väliset yksilölliset erot niin opiskelumotivaation, oppimistavoitteiden kuin oppimistulosten osalta.

Ammattikorkeakoulun kielenopettajalta vaadittavaa osaamista havainnollistaa kuvio 1.

Kuvio 1. Ammattikorkeakoulun kieltenopettajan keskeiset pääomat (vrt. Leppänen & Rauhala 2012, 53)

Perustan kaikelle osaamiselle muodostaa kieltenopettajan inhimillinen pääoma eli se, mitä hän osaa: millainen koulutus hänellä on, millaista työkokemusta hän on hankkinut ja millaiset hänen tietonsa ja taitonsa ovat. Sosiaalinen pääoma puolestaan tarkoittaa sitä, millaisia verkostoja kieltenopettaja on luonut työnsä tueksi. Nyt ja tulevaisuudessa edessä olevissa muutoksissa korostunee kuitenkin eniten kieltenopettajan psykologisen pääoman merkitys. Psykologisen pääoman osa-alueita ovat itseluottamus, tulevaisuususkko, optimismi ja sinnikkyys (ks. tark. alla). (Leppänen & Rauhala 2012, 53.) Nämä osaamis pääomat eivät koske vain ammattikorkeakoulun kieltenopettajia, vaan ne kuvaavat laajemmin työelämässä tarvittavaa osaamista. Mielestäni ne soveltuvat kuitenkin myös hyvin kuvaamaan juuri amk-kieltenopettajalta vaadittavaa osaamista, ja tarkastelen kutakin näistä osa-alueista tarkemmin alla.

Inhimillinen pääoma – hyvät perustiedot ja -taidot lähtökohtana

Ammattikorkeakouluissa kieltenopettajan pätevyysvaatimuksina ovat ylempi korkeakoulututkinto ja opettajan pedagogiset opinnot (Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluopinnoista, 352/2003, 23–24 §). Jokin kieliaine pääaineena ei kuitenkaan yleensä tarkoita perehtymistä mihinkään erityisalaan yliopisto-opintojen yhteydessä, vaan aloittaessaan opettamisen ammattikorkeakoulussa tietyllä koulutuslallalla moni kieltenopettaja myös aloittaa perehtymisen ko. erityisalaan ja sen terminologiaan opettamallaan kielellä.

Toisin kuin ammattikorkeakoulujen muilta opettajilta, kieltenopettajilta ei vaadita työelämäkokemusta heidän opettamaltaan alalta. Voi esittää kysymyksen, miksi tällaiseen ratkaisuun on päädytty ja olisiko tilannetta tarvetta miettiä uudelleen, koska jo nyt työelämäyhteydet korostuvat ammattikorkeakouluissa ja niiden painoarvo tulee luultavasti vielä kasvamaan tulevaisuudessa. Entä miten jo töissä oleva amk-kieltenopettaja voisi hankkia työelämäosaamista? Voisiko kaikilla kieltenopettajilla olla mahdollisuus palkalliseen työelämäjaksoon osana ammatillista kehittymistä jossakin työuran vaiheessa?

Opettajan pedagogiset opinnot voi suorittaa osana yliopistotutkintoa tai opettajaksi voi kouluttautua myöhemmin Ammatillisissa opettajakorkeakouluissa. Jos pedagogiset opinnot suorittaa yliopiston Opettajankoulutuslaitoksessa, perehtyminen ammatilliseen kieltenopetukseen jää usein puuttumaan

kokonaan. Osa opetusharjoittelusta on kuitenkin mahdollista suorittaa myös ammattikorkeakoulussa. (ks. tark. Kantelinen 2011). Ammatillisissa opettajakorkeakouluissa puolestaan perehtyminen vieraan kielen opettamiseen jää taustalle ja pääpaino on yleisemmissä opettajan kompetensseissa kuten oppimisen ohjausosaaminen, toimintaympäristöosaaminen sekä tutkimus- ja kehittämisosaaminen. Lisäksi korostetaan opettajan jatkuvaa oppimista sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja (ks. tark. Ammatilliset Opettajakorkeakoulut, opetussuunnitelmat 2012, ks. esim. www.jamk.fi/aokk, www.haaga-helia.fi/fi/aokk).

Kieltenopettajan hankkima peruskoulutus luo vankan perustan hänen oman osaamisensa kehittymiselle työkokemuksen kautta. Omaan osaamista kannattaa kehittää verkostoitumalla tiiviisti erilaisten toimijoiden kanssa.

Sosiaalinen pääoma - hyvät verkostot voimavarana

Ammattikorkeakoulun kieltenopettajan sosiaalisen pääoman muodostuu niistä verkostoista, joita hänellä on työyhteisössään ja toimintaympäristössään. Opettaja tarvitsee monipuolisia kontakteja: tärkeitä eri näkökulmista ovat niin yhteistyö oman kielen kollegoiden ja muiden kieltenopettajien kanssa kuin muiden amk-opettajien kanssa ja erityisesti henkilökohtaiset kontaktit työelämän edustajiin. Myös kansainväliset yhteistyökumppanit ovat keskeisiä kieltenopettajalle. Uusimmat tutkimustulokset ammattikorkeakoulujen kieltenopetuksen itsearviointista (Airola & Kantelinen 2012) osoittavat, että nimenomaan verkostojen luominen on vielä kehittämistä vaativa osaamisalue. Kyselyn kaikissa verkostoitumiseen liittyvissä kysymyksissä keskiarvot jäivät vielä alle kehittyvän tason, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että moni kieltenopettaja tuntee tekevänsä työtä liian yksinään.

Ammattikorkeakoulujen kieltenopettajat ovat tehneet valtakunnallista yhteistyötä jo 2000-luvun alusta asti eri hankkeiden ja työryhmien myötä (ks. esim. Airola & Juurakko 2003), mutta tähän yhteistyöhön osallistuu säännöllisesti vain pieni osa ammattikorkeakoulujen kieltenopettajista. Lisäksi hajautettu kieltenopetuksen toimintamalli monissa ammattikorkeakouluissa on osaltaan vaikuttanut siihen, että kieltenopettajien välistä yhteistyötä ei ole ollut suurella määrällä aina edes yhden ammattikorkeakoulun sisälläkään (ks. esim. Kantelinen & Airola 2008). Valtakunnallisesta yhteistyöstä voidaan mainita esimerkkeinä v. 1998 järjestetyt ammattikorkeakoulujen kielten ja viestinnän opettajien neuvottelupäivät (ks. esim. www.porvoocampusconference.com 2012), kaksi kertaa vuodessa järjestettävät vastuupettajatapaamiset (ks. tark. <http://extra.seamk.fi/arenekr/>), kielten ja viestinnän asiantuntijatiimi (ks. tark. <http://extra.seamk.fi/arenekr/>), ruotsin opettajien Hoppet-työryhmä ja viestinnän opettajien Suvi-työryhmä. Kansainvälisiä verkostoja on myös yksittäisillä toimijoilla, mutta ammattikorkeakouluilla ei ole vastaavaa yhteistä verkostoa kuin yliopistojen kielikeskuksilla.

Kuten Mäki (2012) korostaa, yhteistyö- ja verkostotaidot ovat tulevaisuudessa ammatillisen opettajan keskeisin substanssitalo ja niiden kehittämiseen panostaminen on sekä yksilön että yhteisön etu. Yhteistyö- ja verkostotaidot hän jakaa työkuulttuuriseen osaamiseen ja osaamisen tuottamiseen. Työkuulttuurisessa osaamisessa on hänen mukaansa kyse kyvystä toimintaympäristöjen tuntemiseen, eri kulttuuritaustaisten asiantuntijoiden toiminnan ymmärtämiseen ja yhteisen työkielen löytämiseen sekä kyvystä työskennellä yhteisten toimintatapojen rakentamiseksi. Osaamisen tuottaminen rakentuu puolestaan kyvystä havaita ja hyödyntää tiedon- ja osaamisalojen risteytykset, tunnistaa monialainen osaaminen, omaksua toisten kokemuksia, suhteuttaa omaa osaamista muiden osaamiseen ja luoda uutta yhteistä osaamista. Näitä kaikkia taitoja myös amk-kieltenopettajan tulisi siis kehittää pystyäkseen hyvään yhteistyöhön ja verkostoitumiseen.

Oivallus-hankkeen loppuraportin (EK 2011) mukaan yksinpuurtamisen aika kouluissa on ohi ja sen sijaan tarvitaan yhdessä tekemistä ja verkostoitumista: yhdessä tekeminen on voimavara, joka auttaa kaikkia eteenpäin. Kieltenopettaja tekee jo nyt päivittäistä työtään yhdessä opiskelijoiden kanssa, sen sijaan kehittämistä vaatii vielä yhteistyö kollegoiden kanssa. Keskeinen pohdittava asia on, miten kieltenopettaja

pääsee aitoon yhteistyöhön ammattiaineiden kollegoiden kanssa esim. niin, että he voisivat suunnitella, toteuttaa ja kehittää opetusta yhdessä. Tähän yhteistyöhön tarjoutuu ehkä luonteva mahdollisuus, kun ammattikorkeakouluissa siirrytään syksystä 2014 koulutusvastuisiin ja samalla luovutaan perinteisistä opetussuunnitelmista, jotka ovat olleet monessa ammattikorkeakoulussa opintojaksolähtöisiä. Samalla opintojaksolähtöisyydestä luopumisessa voi piillä myös uhka: jos kaikki opetus integroidaan työelämälähtöisiksi kokonaisuuksiksi, herää kysymys, mikä on kieltenopettajan rooli opetuksessa.

Psykologinen pääoma – välttämätöntä muutoksissa pärjäämiseen

Jo menossa olevien ja vielä tulossa olevien ammattikorkeakouluja koskevien muutosten keskellä jokaisen kieltenopettajan on myös ehdottomasti tarpeen kiinnittää huomiota omaan työssäjaksamiseensa ja erityisesti oman psykologisen pääomansa ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Psykologisessa pääomassa on kyse oman mielen ja tunteiden johtamisesta. Sen osa-alueita ovat itseluottamus, tulevaisuususkko, sinnikkyys ja optimismi. Itseluottamus on perustana kaikelle tekemiselle: siinä on kyse siitä, että uskoo omiin kykyihinsä ja uskaltaa rohkeasti tarttua uusiin haasteisiin ja siirtyä omalle epämukavuusalueelle. Tulevaisuususkoon liittyvät suunnitelmallisuus, määrätietoisuus ja tavoitteellisuus, ts. määrätietoinen eteneminen pienin askelin kohti asetettuja tavoitteita. Sinnikkyyttä vaaditaan, jotta jaksaa jatkaa eteenpäin kohti tavoitteita mahdollisista epäonnistumisista huolimatta. Optimismi auttaa näkemään mahdollisuuksia ja keskittymään onnistumisiin. (Leppänen & Rauhala 2012, 60-69.) Amk-kieltenopettaja tarvitsee psykologista pääomaa, jotta hän pystyy vastaamaan kaikkiin niihin haasteisiin, mitä hänen työssään on. Lisäksi hänen pitää pystyä välittämään näitä työelämässä tarvittavia avaintaitoja omille opiskelijoilleen.

Miten amk-kieltenopettaja voisi kehittää omaa psykologista pääomaansa ja oppia johtamaan omaa mieltään ja siinä samalla opiskelijoiden mieltä? Åhmanin (2012) mukaan keskeistä mielen johtamisessa ovat kolme asiaa: ajattelun rikkominen, tunteiden rakentaminen ja tekemisen selkiyttäminen. Ajattelun rikkominen vaatii ensinnäkin sitä, että ajattelulle luodaan tilaa, ja toiseksi uskallusta johtaa aivot uuteen ajatteluun. Tunteiden rakentamisessa on kyse kyvystä ohjata omia tunteita ja vaikuttaa toisten kokemuksiin. Tekemisen selkiyttämisessä avainsanoja ovat selkeyden sparraaminen, joka tarkoittaa tavoitteen ja tekemisen selkeyttä ja tekemisen yksinkertaistaminen. Nämä kaikki periaatteet ovat tärkeitä huomioonotettavia asioita myös, kun amk-kieltenopettaja suunnittelee ja toteuttaa omaa opetustaan.

Innostu, innosta ja innovoi - kohti uutta ammattikorkeakoulun kieltenopettajuutta

Ammattikorkeakoulun opettajuus on muutosvaiheessa. Onko ammattikorkeakouluissa enää jatkossa opettajia, kun sanan opetussuunnitelma käytöstäkin luovutaan? Puhutaanko tulevaisuudessa opettajien sijaan ohjaajista tai valmentajista? Tarvitaanko ohjaajia ollenkaan, kun netissä on saatavilla vaikka mitä materiaalia ja ohjausta?

Tulevaisuudessa kaikessa ammattikorkeakoulujen opetuksessa korostuu vielä nykyistä enemmän opetuksen sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio toiminnan (tki-toiminnan) integrointi, ja myös kieltenopettajien rooli tulee vahvistumaan tässä toiminnassa. Yhä useampi amk-kieltenopettaja on suorittanut jo jatkotutkimuksen, ja siksi on odotettavissa, että tulevina vuosina tutkitaan myös ammattikorkeakoulujen kieltenopetusta nykyistä enemmän ja siitä valmistuu lisää tieteellisiä julkaisuja. Keskeistä ammattikorkeakouluja koskevalle tutkimukselle on soveltava ote, joka usein liittyy myös suoraan kieltenopetuksen kehittämiseen yksin tai yhdessä kollegoiden kanssa.

Oivallus-hankkeen loppuraportissa tulevaisuuden opettajaa kuvataan seuraavasti: ”Tulevaisuuden opettaja on tehty pitkälti samoista aineksista kuin tulevaisuuden johtaja. Molemmat ovat mahdollistajia, jakavat auliisti

vastuuta ja toimivat esimerkkeinä.” (EK 2011.) Itselläni on täysin sama käsitys: opettajuus on hyvin lähellä valmentavaa johtajuutta (ks. tark. Aaltonen & Pajunen & Tuominen 2005; Ristikangas & Ristikangas 2009.) Amk-kieltenopettajan tehtävänä on luoda sellaisia oppimisympäristöjä ja -tehtäviä, jotka mahdollistavat opiskelijoille parhaat mahdolliset oppimistulokset. Millaisia nämä uudet oppimisympäristöt ja -tehtävät sitten ovat?

Ammattikorkeakouluopiskelijat odottavat, että he saavat itse tehdä valintoja oman osaamisensa ja oman kiinnostuksensa pohjalta. He odottavat opettajilta joustavuutta ja räätälöityjä ratkaisuja. Opiskelijat hallitsevat sosiaalisen median käytön, se on oleellinen osa heidän arkipäiväänsä ja he odottavat, että myös heidän opettajillaan on ainakin perustaidot käyttää myös sosiaalista mediaa esim. ohjauksen välineenä. Yhä keskeisemmäksi nousee myös oppimistaitojen valmentaminen, joka on tärkeää elinikäisen oppimisen kannalta. Kieliopinnoissa ei ikinä pystytä opettamaan esim. kaikkia niitä sanoja, mitä opiskelija mahdollisesti tarvitsee työelämässä, ja siksi on tärkeää antaa hänelle valmiuksia ja innostaa häntä opiskelemaan lisää kieltä myöhemmin. Oppimistehtävien tulee siis olla sellaisia, että ne kehittävät myös näitä valmiuksia. Jotta kieltenopetus, kuten muukin ammattikorkeakoulussa annettava opetus, olisi vielä nykyistä työelämälähtöisempää, myös oppimisympäristöt tulevat varmasti muuttumaan tulevina vuosina enemmän työpaikkoja kuin perinteisiä luokkatiloja muistuttaviksi. Esimerkkejä tällaisista uusista oppimisympäristöistä on jo, esim. Porvoo Campus (ks. tark. <http://porvoocampus.fi/>).

Ammattikorkeakoulun kieltenopettajuus on haasteellinen ja samalla innostava työ. Innostus omaan työhön onkin perustana sille, että kieltenopettaja pystyy innostamaan myös opiskelijoita kielenopiskeluun ja samalla innovoimaan yhdessä opiskelijoiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa entistä opiskelija- ja työelämälähtöisempiä työtapoja ja toteutuksia. Sydänmaalakka (2009) on kuvannut tällaista toimintatapaa kolmen iin perinsiippinä: Innostu, innosta ja innovoi. Nämä kolme iitä voisivat olla ammattikorkeakoulun kieltenopettajan tärkeimpiä periaatteita niin nyt kuin tulevaisuudessa.

Taina Juurakko-Paavola työskentelee Hämeen ammattikorkeakoulussa Kielikoulutuskeskuksen johtajana.

Lähteet

Aaltonen, T., Pajunen, H. & Tuominen, K. 2005. Syty ja sytytä. Valmentavan johtamisen filosofia. Jyväskylä: Talentum.

Airola, A. & Juurakko-Paavola, T. 2003. Ammattikorkeakoulujen kieltenopetusta kehittämässä. Teoksessa H. Kotila (toim.) Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita, 187-205.

Airola, A. & Kantelinen, R. 2012. Ammattikorkeakoulujen kielten ja viestinnän opetuksen itsearviointi. Esitelmä vastuupettajapäivillä, Laurea 20.9.2012. Viitattu 1.12.2012. http://extra.seamk.fi/arenekr/kokousmuistiot/vastuupettajien%20tapaamiset/Laurean%20materiaalit%20syksy%202012/Laurean_materiaalit_20.-21.9.2012.htm

EK = Elinkeinoelämän keskusliitto 2011. Oivallus. Loppuraportti. Viitattu 15.11.2012. <http://ek.multiedition.fi/oivallus/fi/arkisto/julkaisut/index.php?category=Raportti>

Härmälä, M. 2010. Yleiskielitaitoa vai erityisalan kielitaitoa? Työelämän kielitaitovaatimukset kielitaidon arvioinnin näkökulmasta. Kieli, koulutus ja yhteiskunta – joulukuu 2010. Viitattu 3.12.2012.

<http://www.kieliverkosto.fi/article/yleiskielitaitoa-vai-erityisalan-kielitaitoa-tyoelaman-kielitaitovaatimukset-kielitaidon-arvioinnin-nakokulmasta/>

Kantelinen, R. 2011. Joensuulainen ASKO: Ammatillisesti suuntautunut kieltenopetus. Kieli, koulutus ja yhteiskunta – marras-joulukuu 2011. Viitattu 3.12.2012. <http://www.kieliverkosto.fi/article/joensuulainen-asko-ammattillisesti-suuntautunut-kieltenopetus/>

Kantelinen, R. & Airola, A. 2008. ”Ne antavat yhtenäisempää taustatukea kieltenopetukseen”. Kokemuksia ammattikorkeakoulujen kieltenopetuksen käytäntösuosituksista. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita N:o 3. Viitattu 15.11.2012. http://joypub.joensuu.fi/publications/other_publications/kantelinen_kieltenopetukseen/

Leppänen, M. & Rauhala, I. 2012. Johda ihmistä. Psykologiaa johtajille. Helsinki: Talentum.

Mäki, K. 2012. Opetustyön ammattilaiset ja mosaiikin mestarit. Työkulttuurit ammattikorkeakouluopettajan toiminnan kontekstina. Jyväskylä Studies in Business and Economics 109. Jyväskylän yliopisto.

Ristikangas, M.-R. & Ristikangas, V. 2010. Valmentava johtajuus. Helsinki: WSOYpro.

Sydänmaalakka, P. 2009. Jatkuva uudistuminen. Luovuuden ja innovatiivisuuden johtaminen. Helsinki: Talentum.

Tapscott, D. 2010. Syntynyt digiaikaan. Sosiaalisen median kasvatit. Helsinki: WSOYpro.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluopinnoista 352/2003

Åhman, H. 2012. Mielen johtaminen organisaatiossa. Helsinki: Sanoma Pro Oy.